

Książki wydane przez pracowników i doktorantów zakładów językoznawczych Instytutu Filologii Polskiej UAM w Poznaniu w latach 2008 i 2009

Stanisław Bąba, *Frazeologia polska. Studia i szkice*, pod redakcją **Piotra Flicińskiego i Krzysztofa Skibskiego**, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2009, Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych Serii Językoznawczej, t. 40, ss. 459.

Na prezentowany tom składają się wybrane studia i szkice frazeologiczne, opublikowane w czasopismach i pracach zbiorowych w latach 1971–2007. Podstawę zawartych w nich analiz stanowi materiał frazeologiczny zgromadzony w podręcznej kartotece, a wynotowany z tekstów publicystycznych, artystycznych i naukowych (z zakresu humanistyki) oraz ze słowników ogólnych, frazeologicznych i paremiologicznych polszczyzny. Układają się one w kilka grup tematycznych, które wiążą się m.in. z takimi problemami, jak: poprawność frazeologiczna, fleksja polskich frazeologizmów, derywacja w zakresie frazeologii, źródła polskiej frazeologii, geneza wybranych frazeologizmów itp. Z ich treści wynikają spostrzeżenia i uwagi dotyczące zarówno funkcjonowania samego zasobu frazeologicznego

współczesnej polszczyzny, jego stabilności i zmienności, jak i sposobów pielęgnowania go jako wspólnego dobra użytkowników polszczyzny. Wszystkie nawiązują do koncepcji frazeologii sformułowanej przez Stanisława Skorupkę, stanowiąc zarazem jej twórczą kontynuację, choć nieobce są im odwołania do dzisiejszej metodologii badań frazeologicznych, rozwijanej przez coraz to liczniejszy zastęp polskich frazeologów.

Stanisław Bąba, *Materiały do bibliografii frazeologii polskiej. Prace opublikowane w latach 2001–2005*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2008, ss. 32.

Eliza Grzelakowa, *W poszukiwaniu Edenu. Językowo-kulturowy obraz współczesnego polskiego ogrodu ozdobnego. Kreacja czasu i przestrzeni*, Wydawnictwo Officina TUM, Gniezno 2008, ss. 311.

Autorkę pracy zainteresował ogród jako efekt prac twórczych ogrodników, którzy przekazując sobie swoją wiedzę, komunikując się między sobą, pokonując w ten sposób czas i odległość, sprawili,

że istota ich dzieła od wieków pozostaje niezmienna. Zakładanie ogrodu jest nie tylko pracą fizyczną, działalnością ukierunkowaną na określony cel: upiększanie otoczenia, ale także pracą mentalną: stałe odtwarzanie utraconego przez pierwszych ludzi Edenu. Mając to na uwadze, autorka doszła do wniosku, że narzędziem bardzo pomocnym w przetrwaniu tej idei okazał się specyficzny język komunikacji ogrodniczej.

Współcześni ogrodnicy tworzą bardzo różnorodną wspólnotę społeczną. Wiedza merytoryczna członków wspólnoty jest bardzo zróżnicowana, mimo to potrafią porozumiewać się ze sobą, identyfikują się wzajemnie, odczuwają więź społeczną. W tej trudnej interakcji pomaga im ich wspólny, wypracowany przez wieki kod, który nie tylko pozwala wzajemnie sobie doradzać, ale także umożliwia kreowanie i opisywanie ogrodu z całym jego bogactwem duchowym, estetycznym i funkcjonalnym. Cechą charakterystyczną tego kodu, jak i innych kodów wspólnotowych, jest ukryty w nim system wartości oraz sposób obrazowania świata. Dlatego tak ważne stało się zbadanie tego, co dla wspólnoty ogrodniczej najważniejsze, mianowicie językowego obrazu współczesnego polskiego ogrodu ozdobnego.

Poszukując tekstów, które najpełniej oddawałyby zróżnicowanie wewnętrzne współczesnego kodu ogrodniczego, czyli dawałyby komplementarną kreację językową ogrodu, autorka sięgnęła po opracowania popularyzujące wiedzę ogrodniczą, tworzone przez profesjonalistów i entuzjastów ogrodnictwa, adresowane do szerokiego kręgu odbiorców. Według autorki najbardziej reprezentatywne dla polskiej wspólnoty ogrodniczej są teksty zamieszczone po 1989 roku w prasie ogrodniczej. Nadawcami ich są wszyscy członkowie

wspólnoty, obok naukowców autorami tekstów są publicyści zainteresowani tą dziedziną, w dyskusji o ogrodach zabierają głos amatorzy (np. listy do redakcji), właściciele ogrodów (np. wywiady) oraz osoby związane z nimi zawodowo (np. ogłoszenia). Cytowane są w nich wypowiedzi filozofów, publikowane są teksty artystyczne, reklamy, eseje naukowe. Odbiorcą ich jest twórca współczesnego polskiego ogrodu.

Przedmiotem rozważań zaprezentowanych w monografii jest więc językowy i kulturowy obraz współczesnego polskiego ogrodu ozdobnego, obraz utrwalony w kodzie wspólnotowym służącym komunikacji ogrodniczej.

Autorka na wstępie daje pełen przegląd zastosowanych przez nią rozwiązań metodologicznych. Następnie przedstawia zebrany materiał oraz jego opis, a w części końcowej, korzystając z przedstawionych wniosków, prezentuje komponenty semantyczne pojęcia „ogród”.

Zebrany materiał jest bardzo różnorodny, dotyczy tego, co naturalne w ogrodzie (jednostkowe i kategoryzujące nazwy roślin), tego, co jest dowodem działalności człowieka (artefakty i czynności ogrodnicze), oraz tego, co powstaje w wyniku połączenia tych dwu elementów (nazwy założeń ogrodowych). Wykorzystując wyniki analizy lingwistycznej zebranego materiału, autorka opisuje, jak kreowane są przestrzeń i czas w ogrodzie. Zwraca szczególną uwagę na przenikającą do ogrodu przestrzeń naturalną oraz widoczne w nim interferencje kulturowe. Podkreśla złożoność czasu w ogrodzie, wyodrębnia czas cykliczny i czas liniowy, w ramach tego ostatniego: czas historyczny, czas cykliczny, czas człowieka-ogrodnika. Wykorzystując kategorię swój – obcy oraz opozycję sacrum – profanum autorka prezentuje także sposoby walory-

zacji czasu i przestrzeni w ogrodzie. Praca ma charakter interdyscyplinarny, dlatego autorka równolegle prezentuje językowy i konceptualny (kulturowy) obraz współczesnego polskiego ogrodu ozdobnego.

Badania autorki dowodzą, że idea ogrodu, sposób kreacji jego przestrzeni i czasu, jego waloryzacja oraz relacje między człowiekiem a naturą mają charakter uniwersalny. Ogród jako mityczny początek dziejów człowieka jest wspólnym wszystkim kulturom odtwarzaniem boskiej krainy zgody, jest działaniem uniwersalnym, a rozumienie piękna jako ukrytego, prawdziwego porządku świata nie jest relatywizowane kulturowo. Dlatego na całym świecie powstają podobne założenia kompozycyjne będące wynikiem ogólnoludzkiej potrzeby zmierzenia się z silniejszą, dominującą naturą, wyrazem powszechnej tęsknoty za pięknem, szczęściem i bezpieczeństwem. Opisywany przez autorkę ogród ozdobny jest tekstem interkulturowym, który choć różni się w szczegółach, jest przede wszystkim wspólną, uniwersalną przestrzenią aksjologiczną, pomostem łączącym zróżnicowane kulturowo wspólnoty. Język ogrodu zaś, dzięki swej uniwersalności, od tysięcy lat wykorzystywany jest jako narzędzie dialogu międzykulturowego.

Monika Grzelka, *Pytanie dziennikarskie. Pragmatyka i retoryka*, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2008, Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych Serii Językoznawczej, t. 31, ss. 148.

Książka wpisuje się w nurt badań z zakresu językoznawstwa współczesnego, wykorzystujących narzędzia pragmatolingwistyczne i retoryczne w analizie przekazów medialnych. Przyjęte założenia metodologiczne pozwalają na obserwację i analizę tekstów w szerszym kontekście,

z uwzględnieniem otoczenia aktu komunikacji, co z kolei warunkuje możliwość rozpatrzenia takich zagadnień, jak skuteczność wypowiedzi czy jej perswazyjność.

Przedmiotem badań uczyniono sposoby i możliwości konstruowania pytań w wywiadach prasowych. Podstawę materiałową stanowią cztery ogólnopolskie tytuły – dwa dzienniki: „Gazeta Wyborcza” i „Trybuna” oraz dwa tygodniki: „Polityka” i „Wprost”. Wyekscerpowano z nich ponad 300 wywiadów, publikowanych na łamach tych pism w 1999 roku. Analizie poddane zostały pytania dziennikarza, a główny nacisk położono na funkcjonowanie tych pytań w zdarzeniu komunikacyjnym.

W książce można wyodrębnić dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich została poświęcona przedstawieniu i zweryfikowaniu kwestii teoretycznych, dotyczących wywiadu prasowego w ujęciu genologicznym (rozdział pierwszy) oraz pytania jako zagadnienia badawczego (rozdział drugi). Rozdział pierwszy naświetla szerszą perspektywę genologiczną, umożliwiającą charakterystykę wywiadu prasowego w kontekście gatunkowej retoryczności, wyznaczonej przez oralność, oficjalność i perswazyjność. W rozdziale drugim autorka opisuje problem niejednorodności wiedzy w wywiadzie prasowym i koncentruje się na funkcjach pytania, wskazując trzy zasadnicze sposoby ujęcia pytań: gramatyczne, logiczne oraz illokucyjne.

W drugiej części książki autorka, wykorzystując narzędzia pragmatolingwistyczne i retoryczne, przeprowadza analizę pytań dziennikarskich w kontekście teorii reguł konwersacyjnych Paula Grice’a (rozdział trzeci) oraz bada zjawisko perswazji w pytaniach (rozdział czwarty). Rozdział trzeci ujawnia, iż poszczególne maksymy okazują się przydatne na róż-

nych poziomach odniesienia: maksyma jakości daje możliwość manipulowania sensem, reguła ilości w wywiadzie prasowym w zasadzie nie jest przestrzegana (w takim sensie, w jakim sformułował ją Grice) – zawartość informacyjna komunikatów znacznie przewyższa zalecenia maksymy. Reguły sposobu oraz relewancji nie są przestrzegane. Z naruszenia maksym konwersacyjnych wyrastają konwersacyjne implikatury, zatem naruszenie którejs zasady wyznacza istnienie dodatkowej siły illokucyjnej i przełącza interpretację słów nadawcy. W rozdziale czwartym badaczka wyjaśnia pojęcie perswazji, pragmatyczne funkcje perswazji w pytaniach oraz charakteryzuje poszczególne strategie perswazyjne w pytaniach dziennikarskich (strategię przenoszenia kompetencji, konformizacji, zaszczytu, liczbową, zestawiania, intertekstualności, etykietowania). Analizę perswazyjności pytań w wywiadzie dopełnia wskazanie językowych wykładników wyrażania ocen.

Jan Paweł II – Obrońca godności człowieka. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej z okazji VII Dnia Papieskiego, pod redakcją Małgorzaty Rybki, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2008, Poznańskie Spotkania Językoznawcze, t. 17, ss. 153.

Książka zawiera referaty wygłoszone w czasie kolejnej konferencji poświęconej pamięci Jana Pawła II, której organizatorami byli Komisja Językoznawcza PTPN oraz Zakład Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki Instytutu Filologii Polskiej UAM. Temat konferencji: „Jan Paweł II – Obrońca godności człowieka” był zarazem hasłem obchodzonego w roku 2007 Dnia Papieskiego. Publikacja zawiera 13 artykułów autorstwa językoznawców i teologów.

Jan Paweł II – Odnowiciel Mowy Polskiej, pod redakcją Stanisława Mikołajczaka i Marty Wrześniewskiej-Pietrzak, Wydawnictwo Wis, Poznań 2009, ss. 314.

Książka stanowi bogato ilustrowaną zdjęciami relację z konferencji, która odbyła się w Poznaniu 2–3 czerwca 2009 roku, w 30. rocznicę pierwszej papieskiej pielgrzymki do Polski. Konferencja ta miała wyjątkowy, naukowo-artystyczny charakter. Wystąpienia badaczy języka Jana Pawła II: językoznawców, literaturoznawców, teologów i medioznawców przeplatały recytacje tekstów papieskich w interpretacji znakomitych aktorów (scenariusz powstał w ramach projektu artystycznego *Verba Sacra*). Konferencji towarzyszyły poświęcone Janowi Pawłowi II konkursy dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych (literacki i plastyczny), promocje książek, wystawy oraz festiwal filmów. Szerokie grono odbiorców stanowili nie tylko naukowcy i studenci, lecz także młodzież szkolna i mieszkańcy Poznania, stąd zawarte w książce teksty mają charakter popularnonaukowy. Podzielono je na sześć działów: *Jan Paweł II – Odnowiciel Mowy Polskiej*, *Jan Paweł II jako „człowiek słowa”*, czyli *retoryka i perswazja w tekstach Papieża-Polaka*, *„Biskup świata” – fenomen medialny Jana Pawła II*, *„Odpowiednie dać rzeczy słowo” – rozumienie odpowiedzialności, wolności i suwerenności w tekstach Jana Pawła II*, *„Tajemnica początku rodzi się wraz ze słowem” – o słowie i Słowie w twórczości Jana Pawła II*, *Viva vox docent – Jan Paweł II wychowawca*. Każdą z części otwiera związany z nią tematycznie wybór tekstów Jana Pawła II. Książkę dopełnia publikacja dwóch wystaw, które odbyły się w trakcie trwania konferencji, oraz film ilustrujący przebieg konferencji.

Jan Paweł II – Wychowawca Młodych. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej z okazji VIII Dnia Papieskiego, pod redakcją Małgorzaty Rybki, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, Poznańskie Spotkania Językoznawcze, t. 20, ss. 219.

Organizatorami konferencji, z której pochodzą zamieszczone w książce referaty, byli Wydział Filologiczno-Filozoficzny PTPN oraz Zakład Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki IFP UAM. Tom zawiera 15 prac, których autorami są teologowie, językoznawcy i historycy.

Język religijny dawniej i dziś (w kontekście teologicznym i kulturowym) IV. Materiały z konferencji, Gniezno 24–26 września 2008, pod redakcją ks. Pawła Bortkiewicza, Stanisława Mikołajczaka i Małgorzaty Rybki, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2009, Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych Serii Językoznawczej, t. 38, ss. 438.

Książka zawiera pierwszą część referatów (37 tekstów) wygłoszonych podczas czwartej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu *Język religijny dawniej i dziś*, zorganizowanej przez Zakład Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki IFP UAM, Wydział Teologiczny UAM oraz Komisję Językoznawczą Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Konferencja z roku 2008 poświęcona była pamięci dwóch wybitnych polskich prymasów: Augusta Hlonda i Stefana Wyszyńskiego; sylwetki obu kardynałów zaprezentowano we wprowadzeniu do książki. Osobie prymasa Hlonda oraz jego pismom poświęcono także pierwszą część książki. Pozostałe zawarte w tomie działy to *Leksyka i frazeologia biblijna*, *Stylistyka historyczna*

języka religijnego, *Liturgia, homilie i kazania*, *Teksty użytkowe* oraz *Problematyka przekładu tekstów religijnych*.

Autorami prezentowanych w książce tekstów są przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, głównie językoznawcy i teologowie, ale również historycy i historycy literatury. Na uwagę zasługuje fakt, że tom zawiera teksty odnoszące się do języka nie tylko Kościoła Zachodu, lecz także Kościołów Wschodu (grekokatolickiego, prawosławnego), islamu i tradycyjnych religii afrykańskich.

Język religijny dawniej i dziś (w kontekście teologicznym i kulturowym) V. Materiały z konferencji, Gniezno 24–26 września 2008, pod redakcją ks. Pawła Bortkiewicza, Stanisława Mikołajczaka i Małgorzaty Rybki, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2009, Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych Serii Językoznawczej, t. 39, ss. 519.

Książka zawiera drugą część referatów wygłoszonych podczas czwartej międzynarodowej konferencji naukowej z cyklu *Język religijny dawniej i dziś*. Artykuły obszernego, liczącego 44 teksty, tomu umieszczone zostały w następujących działach: *Kardynał Stefan Wyszyński*, *Jan Paweł II*, *Komunikacja religijna*, *Pieśni i piosenki religijne*, *Teksty mistyczne*, *Nomina sacra*, *Sacrum w literaturze*, *Sacrum w filmie*.

Ewa Kaptur, Językowy kształt współczesnych nekrologów prasowych (na materiale poznańskich dzienników z roku 2001), Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2008, ss. 304.

Celem książki jest charakterystyka współczesnych nekrologów prasowych w aspekcie lingwistycznym, kulturowym i socjolingwistycznym.

Pojawienie się nekrologu w prasie jest uwarunkowane określoną sytuacją – rzeczywistym faktem zgonu konkretnego człowieka. Jego istnienie determinują także pewne normy społeczno-kulturowe, które nakazują zrytualizowanie różnych zachowań funeralnych, w tym redagowanie nekrologów. Autorka rozprawy starała się odpowiedzieć m.in. na pytania: jakie miejsce w oficjalnej, mocno skonwencjonalizowanej komunikacji prasowej zajmuje śmierć, jak w tego typu tekstach mówi się o akcie zgonu, o zmarłym, o uczuciach, co stanowi część obligatoryjną, a co fakultatywną ogłoszeń o śmierci.

Autorka stosuje klasyczne podejście strukturalne, zakładające, że opisywana klasa tekstów przeciwstawia się innym klasom, a same teksty są precyzyjnie zorganizowane. Zastosowane niejako w drugim planie podejście pragmalingwistyczne przejawia się w badaniu zdarzenia komunikacyjnego, jakim jest nekrolog, oraz w wydzieleniu i opisie wszystkich elementów tego zdarzenia, takich jak: budowanie relacji między nadawcą nekrologu, odbiorcą a osobą zmarłą, określenie celu komunikatu, przedstawienie komunikowanej rzeczywistości.

Do analizy autorka wybrała nekrologi z 2001 roku, zamieszczone w kilku najpoczytniejszych poznańskich dziennikach, tj. w „Głosie Wielkopolskim”, „Gazecie Poznańskiej” i lokalnym dodatku do „Gazety Wyborczej”. Rozprawa ma charakter materiałowo-interpretacyjny, a prezentowane w niej rozważania dotyczą opisu leksyki wszystkich elementów składowych różnych typów nekrologów.

Całość pracy została podzielona na jedenaście rozdziałów. Książkę otwiera część zatytułowana *Informacje wstępne*, w której autorka dokonała krótkiego oglądu twórczości funeralnej, ukazała historię nekrologu, na nowo zdefiniowała termin

„nekrolog”, wreszcie przedstawiła stan badań nad tym gatunkiem prasowym.

W kolejnych rozdziałach autorka scharakteryzowała budowę i język poszczególnych typów nekrologów. Typologię tego gatunku przejęła od Jacka Kolbuszewskiego, wyróżniając nekrologi informacyjne, pożegnalne, kondolencyjne, rocznicowe, mieszane, oryginalne i nekrologi-podziękowania. Autorka zwróciła uwagę na funkcje każdego z tych typów tekstów, omówiła leksykę elementów składowych nekrologów, najczęściej powtarzające się schematy składniowe. Podkreśliła emocjonalne nacechowanie dużej części nekrologów, przejawiające się m.in. w pozytywnym wartościowaniu zmarłego, w stosowaniu mniej lub bardziej konwencjonalnych formuł inicjalnych i finalnych wyrażających żal spowodowany stratą kogoś bliskiego, w stosowaniu spieszceń w części onomastycznej dotyczącej osoby zmarłej i autorów ogłoszenia, w informowaniu o rodzaju śmierci, w mówieniu o wielkości straty poniesionej zarówno przez bliskich zmarłego, jak i przez określone grmia osób lub nawet całe społeczeństwo.

Osobny rozdział autorka poświęciła mottom. Wskazała na ich źródło, lokalizację w nekrologach, wariantywność oraz funkcje: konsolacyjno-terapeutyczną, ekspresyjną, uwznioślającą i refleksyjną. Kolejny rozdział dotyczy poprawności językowej w nekrologach. Całość zamykają *Uwagi końcowe*, *Bibliografia* oraz *Wykaz portali i stron internetowych*.

Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych, pod redakcją Anny Piotrowicz, Krzysztofa Skibskiego, Michała Szczyszka, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2009, ss. 296.

Jest to zbiór referatów wygłoszonych w czasie konferencji naukowej „Kształ-

owanie się wzorów i wzorców językowych”, która odbyła się 2–4 czerwca 2008 roku w Puszczykowie. Głównym organizatorem konferencji był Zakład Frazeologii i Kultury Języka Polskiego UAM w Poznaniu. Autorami prac są językoznawcy z kilku polskich ośrodków uniwersyteckich. Teksty podzielone zostały na kilka działów tematycznych: *Komunikacja językowa*, *Teoretyczne podstawy kultury języka*, *Składnia*, *Frazeologia*, *Style funkcjonalne*.

Władysław Kuraszkiwicz, *W kręgu dawnej mowy polskiej i ruskiej, wstęp i dobór tekstów* Bogdan Walczak, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2008, „Klasyfikacja Nauki Poznańskiej”, t. 20 ss. 187.

Nazewnictwo geograficzne Poznania. Zbiór studiów, pod redakcją Zygmunta Zagórskiego, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2008, ss. 707.

Autorami obszernej pracy na temat historycznego i współczesnego nazewnictwa Poznania są: Zygmunt Zagórski, Józef Chojnacki, Magdalena Graf, Janusz Padalak oraz Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska. We wprowadzeniu do książki znalazły się informacje o powstaniu miasta i jego rozwoju terytorialnym w ciągu wieków. W dalszych częściach zebrany i zbadany został bardzo bogaty i interesujący materiał: nazwy części miasta (dzielnice, osiedla, wsi, osad miejskich), nazwy terenowe (łąkowe i wodne: łąki, pola, lasy, rzeki, strumienie, jeziora, stawy), nazwy ciągów i obiektów komunikacyjnych (ulic, alei, placów, mostów) oraz nazwy różnego typu budowli (m.in. obiektów sakralnych, szkół, pomników, obiektów przemysłowych i handlowych, budowli prywatnych). Ważnym dodatkiem jest słownik potocznych nazw

geograficznych (starszych i nowszych). Tom uzupełniają liczne mapy, fotografie oraz ryciny.

Książka skierowana została do szerokiego grona odbiorców. Mogą z niej korzystać specjaliści z zakresu językoznawstwa, geografii, historii, socjologii, badacze kultury, studenci filologii polskiej i słowiańskiej, nauczyciele języka polskiego, historii i geografii, pracownicy ośrodków kultury i turystyki, a także mieszkańcy Poznania i Wielkopolski interesujący się dziejami miasta i jego nazewnictwem. Praca znalazła się wśród trzech najlepszych książek o Poznaniu (opublikowanych w roku 2008), wyłonionych w konkursie o nagrodę Józefa Łukaszewicza.

Pamięci Profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę śmierci, pod redakcją Alicji Pihan-Kijasowej i Ireny Sarnowskiej-Giefing, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2008, ss. 143.

Książka stanowi zbiór artykułów z ogólnopolskiej sesji naukowej poświęconej pamięci profesora Tadeusza Skuliny w 15. rocznicę jego śmierci. Konferencja odbyła się 24 listopada 2007 roku w Poznaniu. Autorami wygłoszonych referatów byli przyjaciele i uczniowie profesora Skuliny.

Pierwszą część książki stanowi wspomnienie uczennicy profesora – Alicji Pihan-Kijasowej, zatytułowane *Mistrz*. W części drugiej (*Badacz*) Bogdan Walczak, Marian Wójtowicz i Karol Zierhofer przybliżają dorobek naukowy Tadeusza Skuliny. Ostatnia, najobszerniejsza część pracy (*Kontynuacje*) zawiera teksty rozwijające problematykę badawczą zapoczątkowaną przez profesora. Składają się na nią cztery artykuły autorstwa Mieczysława Balowskiego, Władysława Ma-

karskiego, Pauliny Michalskiej oraz Ireny Sarnowskiej-Gieffing.

Anna Piotrowicz, Małgorzata Witaszek-Samborska, *Studia nad polszczyzną miejską Poznania*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2009, ss. 300.

Książka stanowi zbiór prawie trzydziestu artykułów wcześniej opublikowanych przez autorki (wspólnie lub indywidualnie), a rozproszonych w różnych, często trudno dostępnych, czasopiśmie i monografiach. Teksty zgromadzone w tym tomie powstawały w latach 1985–2008. Zdecydowana większość z nich ma charakter *stricte* naukowy, tylko kilka to prace popularnonaukowe. Artykuły zamieszczone w trzech rozdziałach książki poświęcone są różnym aspektom polszczyzny miejskiej Poznania – kolejno: zagadnieniom ogólnym, fonetyce i gramatyce oraz – przede wszystkim – słownictwu i frazeologii.

Procesy rozwojowe współczesnej polszczyzny, część I: Najnowsze zjawiska w polszczyźnie, pod redakcją Karoliny Ruty i Kingi Zalejarz, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2009, ss. 196.

Książka prezentuje referaty wygłoszone podczas konferencji zorganizowanej przez Koło Miłośników Języka, działające w Instytucie Filologii Polskiej UAM. Konferencja ta odbyła się w Obrzycku 23–25 marca 2007 roku.

W tomie znajdują się materiały zróżnicowane pod względem tematycznym, prezentujące szeroką perspektywę badawczą uczestników konferencji. Pierwsza część tomu zawiera artykuły poświęcone polszczyźnie gwarowej, materiały zawarte w drugiej części dotyczą języka ogólnego, przede wszystkim jego potocznej odmiany.

Retoryka i etyka, pod redakcją Barbary Sobczak i Haliny Zgólkowej, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2009, ss. 256.

Książka zawiera referaty wygłoszone podczas interdyscyplinarnej Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Retoryka i etyka”, która odbyła się w kwietniu 2007 roku w Poznaniu. Jej organizatorami byli Komisja Kultury Żywego Słowa Rady Języka Polskiego, Zakład Retoryki, Pragmalingwistyki i Dziennikarstwa Instytutu Filologii Polskiej UAM, Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM oraz Wyższa Szkoła Języków Obcych w Poznaniu. Zebrane w tomie artykuły koncentrują się na relacji retoryki i etyki, problemie etyki mediów i reklamy oraz etycznym wymiarze różnego typu działalności: politycznej, naukowej, prawniczej, lekarskiej, dydaktycznej i kaznodziejskiej.

Krzysztof Skibiński, *Antropologia wierszem. Język poetycki Ewy Lipskiej*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2008, ss. 230.

Problematyka podjęta w książce o języku poetyckim Ewy Lipskiej związana jest bezpośrednio z przekonaniem o konieczności specjalnego badania i komentowania poezji w ogóle. Wymagana wieloaspektowość rozważań nad tekstami poetyckimi motywuje przyjęcie odpowiedniej perspektywy, w której łączyłyby się rozważania ściśle związane z językiem poetyckim, ale również odwołujące się zarówno do tła historycznoliterackiego (także do krytyki literackiej), jak i do innych dziedzin nauk humanistycznych. To ostatnie odwołanie przyjmuje się w książce za nieodzowne dla podjęcia próby połączenia analizy tekstów oraz ich odczytania, uwzględniającego choćby wartość estetyczną, poznawczą, czy szerzej – ideową. Z tego punktu widze-

nia należy podkreślić, że rozprawa stanowiąca opracowanie języka poetyckiego wybitnej poetki jest też pośrednio próbą modelu badawczego. Przyjęta bowiem metoda analizy wierszy Lipskiej może posłużyć do odczytania także innych tekstów poetyckich.

Książka składa się z czterech zasadniczych rozdziałów opatrzonych słowem wstępnym oraz zakończeniem. Pierwszą część stanowi komentarz do kontekstu historycznoliterackiego, w który (począwszy od debiutu) wpisywały się kolejne książki Lipskiej. Charakterystyczna osobność poetki, konsekwencja w realizowaniu własnych koncepcji twórczych, także w budowaniu indywidualnej biografii powodują, że poezję Lipskiej można omawiać w relacji do wszystkich ważnych zdarzeń i procesów, ale nigdy w celu udowodnienia ścisłej od nich zależności. Rozważania nad dającymi się wskazać zmianami na gruncie poetyki, ale także tematyki tekstów, wiążą się w tej części z komentarzem do najważniejszych motywów (omawianych w literaturze przedmiotu) oraz pojęć. Dostrzeżenie i próba opisu owych pojęć jest jednocześnie poszerzeniem perspektywy przez kategorie (autorskie) służące wyprowadzeniu kompletnej refleksji nad tekstami Lipskiej. Dominująca w tak pomyślanym opisie perspektywa antropologiczna stanowi ściśle nawiązanie do późniejszych analiz języka poetyckiego, choćby przez wzgląd na charakterystyczną metaforykę w wierszach Lipskiej.

Drugi rozdział dotyczy współczesnego znaczenia terminu „język poetycki”. Wyprowadzone w nawiązaniu do kilku raptem koncepcji rozumienie specyfiki języka w poezji wyznacza dalszy porządek analiz w niniejszej rozprawie. Wskazanie bowiem dwóch podstawowych (i stałych) elementów tworzących specyfikę języka

poetyckiego (metafora i wiersz) zapowiada komentarz do metaforyki oraz struktury tekstów Lipskiej. Oczywiście nie jest to ani ujęcie wyczerpujące, ani nawet wystarczające – problem języka poetyckiego jednak występuje tu wyłącznie jako wskazanie elementarnego porządku analizy, a nie jako próba komplementarnej charakterystyki.

Postawienie tezy, według której specjalna metaforyka stanowi (obok wiersza) dominantę języka poetyckiego Ewy Lipskiej, zapowiada trzeci rozdział rozprawy – omówienie koncepcji metafory. Zestawione trzy sposoby ujmowania problematyki przenośni dają podstawy do wyprowadzenia dwupoziomowego rozumienia metaforyki w tekstach poetyckich. Wyróżnienie ujęcia statycznego i dynamicznego metafory pozwala w dalszej części na właściwą analizę tekstów Lipskiej i wnioskowanie o ich specjalnym języku poetyckim.

Na początku analiz metaforyki w ujęciu statycznym wiersz Lipskiej zostaje scharakteryzowany jako typ wiersza wolnego. Wskazana tą drogą kategoria relacyjności wersowej funkcjonuje w pozostałych podrozdziałach jako jeden z czynników znaczeniowórczych. Czwarty wspomniany rozdział pracy jest zatem dwudzielny: w pierwszej jego części następuje opis elementów metaforyki w ujęciu statycznym, w drugiej natomiast opis ujęcia dynamicznego.

Poszczególne rozdziały książki pozostają względem siebie w stosunku wynikowym, wyprowadzanie koncepcji opisu języka poetyckiego jest jednak symultaniczne względem refleksji ogólniejszej, dotyczącej ideowej przestrzeni poezji Lipskiej. Taka równoczesność ma dowieść spójności omawianych tekstów (całej twórczości poetki), a jednocześnie uprawomocnić wyrażone w pierwszym zda-

niu przeświadczenie, że poezja jako zjawisko niejednorodne domaga się specjalnych względów badawczych, że wreszcie zbytnia specyfikacja analiz prowadzi do zagubienia niektórych (immanentnych) jej składowych.

Książka, ze względu na wspomnianą próbę modelu analizowania poezji, stanowi zapowiedź studiów nad problematyką polskiego wiersza współczesnego. Nieodzwonne w tym wypadku badanie perspektywy odbiorczej (w procesie komunikacji literackiej) wywodzi się bezpośrednio z poczynionych w *Antropologii wierszem* rozpoznań. W tym sensie książka nie jest tylko monografią twórczości wybitnej poetki.

Spisane słowa, formy i myśli. Prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Zagórskiemu w 80. rocznicę urodzin, pod redakcją Magdaleny Graf i Stanisława Mikołajczaka, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2008, Biblioteczka Poznańskich Studiów Polonistycznych Serii Językoznawczej, t. 37, ss. 113.

Pierwsza część książki poświęcona została osobie i dorobkowi naukowemu profesora Zygmunta Zagórskiego. Zamieszczono jego wystąpienie z uroczystości jubileuszu, a także dwa artykuły dotyczące osiągnięć naukowego profesora: tekst Stanisława Mikołajczaka dotyczący całości dorobku profesora Zygmunta Zagórskiego oraz tekst Karola Zierhoffera koncentrujący się na osiągnięciach profesora w zakresie onomastyki.

Dalszą część książki zajmują dedykowane profesorowi Zagórskiemu artykuły autorstwa jego uczniów i przyjaciół: Elizy Grzelakowej, Mariana Kucalę, Władysława Makarskiego, Małgorzaty Rutkiewicz-Hanczewskiej, Małgorzaty Rybki, Andrzeja Sieradzkiego oraz Marty i Rudolfa Szramków.

Beata Udził, *Myśleć i pisać. Mechanizmy błędów składniowych w pracach pisemnych uczniów*, Wydawnictwo ODN Kalisz, Kalisz 2009, ss. 169.

Książka jest próbą charakterystyki składniowej języka uczniów liceum w jego wersji pisanej. Ponieważ pomysł jej napisania zrodził się pod wpływem doświadczeń szkolnej polonistyki, jest ona nastawiona przede wszystkim na opis i analizę tych zjawisk syntaktycznych, które sprawiają, że wypowiedź staje się nieudana, niepełna, niekomunikatywna czy błędna. W książce podjęto próbę określenia mechanizmów, które powodują, że uczeń nie zawsze potrafi stosować zasady gramatyczne w zakresie składni lub stosując je nawet, tworzy konstrukcję składniową niepełną pod względem semantycznym bądź wieloznaczną, co sprawia, że nie służy ona zamierzonym celom, nie przekazuje precyzyjnie informacji.

Materiał poddany analizie pochodzi z wypowiedzi pisemnych uczniów, stąd w pierwszym rozdziale autorka charakteryzuje nadawcę wypowiedzi, czyli ucznia liceum, z perspektywy psychologii rozwojowej, socjolingwistyki, psycholingwistyki oraz lingwistyki edukacyjnej. Równie istotnym tłem analizy materiału empirycznego są podstawy prawne oraz programowe kształcenia językowego w liceum w czasie, gdy powstawały prace, z których pochodzą przykłady (koniec lat 90. XX wieku). Rozdział drugi poświęcony został próbie zdefiniowania rozprawki jako szkolnej formy wypowiedzi mającej charakter zadania rozumowanego i problemowego, zwłaszcza w ujęciu maturalnym, ponieważ materiał językowy poddany później analizie pochodzi właśnie z licealnych rozprawek.

Część analityczna książki podzielona została na dwa rozdziały (III i IV). Trzeci, szerszy, dotyczy analizy błędów w zakresie budowy grup wyrazowych

oraz związków syntaktycznych. Wśród omawianych zjawisk pojawiają się elipsa, akomodacja i konotacja oraz anafora. Czwarty rozdział dotyczy błędów w zakresie budowy dłuższych fragmentów tekstu, konstrukcji polipredykatywnych. Autorka przywołuje i analizuje około 260 przykładów zdań ilustrujących różne mechanizmy błędów.

Książkę kończą wypływające z analizy materiału językowego wnioski, postulaty badawcze oraz postulaty metodyczne.

W pracy przyjęto przede wszystkim formalnogramatyczną perspektywę analizy materiału językowego. Jako metodę opisu wybrano najnowsze ujęcia i modele składniowego opisu polszczyzny, na pierwszym miejscu stawiając opis strukturalny i linearny, a w dalszym planie semantyczny, dopełniając tę metodę analizy opisem w kategoriach składni tradycyjnej.

Do publikacji dołączono aneks – materiał dydaktyczny, w którym autorka porządkuje przeanalizowane w książce przykłady według klasyfikacji zaproponowanej przez Zygmunta Saloniego, autora pierwszego kompleksowego i poważnego opracowania błędów uczniowskich z początku lat 70. XX wieku.

Z wdzięczną pamięcią o Profesorze Władysławie Kuraszkiewicz, pod redakcją Jolanty Migdał i Stanisława Mikołajczaka, Wydawnictwo Poznańskie Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2009, Poznańskie Spotkania Językoznawcze, t. 18, ss. 158.

Wydział I Filologiczno-Filozoficzny, Komisja Językoznawcza Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i zakłady językoznawcze Instytutu Filologii Polskiej UAM w maju 2008 roku zorganizowały konferencję dla uczczenia pamięci profesora Władysława Kuraszkiewicza. W pierwszej części spotkania zaprezentowane zostały teksty charakteryzujące

różne aspekty działalności naukowej profesora Władysława Kuraszkiewicza. Były to wystąpienia: nestora poznańskich językoznawców – prof. dr. hab. Zygmunta Zagórskiego, prof. dr. hab. Władysława Makarskiego, reprezentującego Katolicki Uniwersytet Lubelski, oraz prof. dr. hab. Bogdana Walczaka – historyka języka, ucznia Profesora. Pozostałe referaty dotyczyły zagadnień z różnych dziedzin językoznawstwa polonistycznego i slawistycznego, często nawiązywały do zainteresowań naukowych Profesora. Do tomu dołączono dwa teksty, które nie były wygłoszone podczas wspomnianej konferencji. Jeden to artykuł Jolanty Migdał i Wojciecha Ryszarda Rzepki *Łacina w idiolekcie Mikołaja Radziwiłła Czarnego i Mikołaja Radziwiłła Rudego*, drugi to tekst autorstwa Krystyny Wilczewskiej *Samogłoski pochylone w systemie gramatycznym dawnego języka polskiego na podstawie „Słownika polszczyzny XVI wieku”*.

Halina Zgólkowa, Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2008, ss. 812.

Słownik zawiera 6175 haseł. Ważną część stanowi zarys gramatyki polskiej – podstawowe informacje na temat fonetyki i wymowy polskiej, fleksji imiennej i czasownikowej, podstaw słowotwórstwa i składni. Słownik jest ściśle skorelowany z uczeniem się i nauczaniem języka polskiego jako obcego i umożliwia opanowanie leksyki, przewidziane w standardach wymagań egzaminacyjnych ALTE. Słownik może być przydatny również w polskich szkołach, w których naucza się polszczyzny jako języka ojczystego, zwłaszcza w szkole podstawowej.

Sporządziła
Agnieszka Krygier-Łączkowska